

Revolution Studies
Volume 02, No.04, Autumn & Winter 2024- 5 (Serial 4)

**Explanation of the Islamic Revolution from Ayatollah Ali Khamenei's Point
of View Based on the Springs' Crisis Theory**

Samira Baghery¹

Seyed Sadr al Din Moosavi Jashani²

Saied Bayat³

Doi:10.22034/fademo.2025.507218.1088

Abstract

From the point of view of Ayatollah Khamenei, the Islamic Revolution was a great historical innovation that the Iranian nation recorded in its history and the history of humanity. Important revolutions in the world leave different effects on the domestic, regional and even global level. Iran's Islamic revolution is also among the great revolutions with various effects in political, economic, social and cultural fields. Meanwhile, religious scholars have always played a prominent role in the process of the revolution. Ayatollah Khamenei, as the current leader of the revolution, has played an important role in preserving and continuing the Islamic revolution. The main question of the article is, how does Ayatollah Khamenei explain the Islamic Revolution? The method of this article is a qualitative research of the type of document analysis, and Spriggins argumentative logic method is used to understand the thought of Ayatollah Khamenei to explain the Islamic Revolution. By analyzing his speeches, writings and statements, an attempt has been made to explain the principles and middle ground of the Islamic Revolution from his point of view. They emphasize the importance of independence, freedom and social justice and scientific and cultural advances and believe that the Islamic Revolution should act as a model for other nations in the path of resistance against global arrogance. The findings of the article show that the Islamic Revolution of Iran, from Ayatollah Khamenei's point of view, was not only a political revolution, but also a revolution based on the revival of the religious and Islamic identity of Iranians, which was formed in opposition to Western civilization. This revolution, relying on soft power and resistance against the hegemony of the West, seeks to create a model for an Iranian civilization that has used modern elements of technology and knowledge in the service of this goal. Therefore, from Ayatollah Khamenei's point of view, the main crisis was the Pahlavi regime, which was rooted in anti-Islamism. According to him, the desired ideal system is the Islamic government, and the way out of the crisis was the Islamic revolution.

Keywords: Islamic revolution, Ayatollah Khamenei, methodology of Springs, independence, freedom

---

2. PhD student in political science, Shahed University, Tehran, Iran (Corresponding author)
sambaghery70@gmail.com

1. Associate Professor of Political Thought in Islam, Research Institute of Imam Khomeini and Islamic Revolution, Tehran, Iran. sadrmoosavi@gmail.com

3. PhD student in political science, Shahed University, Tehran, Iran
s.bayat@isu.ac.ir

Received: 2024/ 08/ 28

Approved: 2024/ 10/ 20

<https://trs.ri-khomeini.ac.ir/>

تبیین انقلاب اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای بر اساس نظریه بحران اسپریگنز

سمیرا باقری^۱

سید صدرالدین موسوی جشنی^۲

Doi: 10.22034/FADEMO.2023.402884.1010

سعید بیات^۳

چکیده: از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای انقلاب اسلامی یک نوآوری بزرگ تاریخی بود که ملت ایران آن را در تاریخ خودش و تاریخ بشریت به ثبت رساند. در این میان عالمان دینی همواره نقش برجسته‌ای در روند حرکت انقلاب داشته‌اند. ایشان به‌عنوان رهبر کنونی انقلاب نقش مهمی در حفظ و تداوم انقلاب اسلامی داشته است. سؤال اصلی مقاله این است که آیت‌الله خامنه‌ای چگونه انقلاب اسلامی را تبیین می‌کند؟ روش این مقاله پژوهش کیفی از نوع تحلیل اسنادی است و از روش منطق استدلالی اسپریگنز برای فهم اندیشه ایشان استفاده شده است. با تحلیل سخنرانی‌ها، نوشته‌ها و بیانات ایشان سعی شده است تا اصول و مبانی انقلاب اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای تبیین شود. از منظر ایشان رژیم پهلوی به‌عنوان هسته بحران شناسایی می‌شود، درحالی که ریشه اصلی بحران در اسلام‌ستیزی و سیاست‌های ضد مذهبی این رژیم ریشه دارد. نظم آرمانی موردنظر آیت‌الله خامنه‌ای، استقرار حکومت اسلامی بر مبنای ارزش‌ها و اصول دینی است که به‌عنوان راهکار برون‌رفت از بحران ارائه شده است. در این پژوهش انقلاب اسلامی به‌مثابه پاسخی بنیادین به بحران‌های هویتی و ارزشی جامعه ایران در دوران پهلوی تلقی می‌شود که با رهبری امام خمینی و همراهی مردم، منجر به تغییر نظام سیاسی و استقرار جمهوری اسلامی گردید. دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای نشان می‌دهد

۱. دانشجوی دکتری مطالعات انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
sambaghery70@gmail.com

۲. دانشیار گروه اندیشه سیاسی در اسلام، پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی، تهران، ایران.
sadrmoosavi@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری مطالعات انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد، تهران، ایران.
s.bayat@isu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۷

که ایشان چگونه با تکیه بر آموزه‌های اسلامی و درک عمیق از مسائل جامعه، انقلاب اسلامی را به‌عنوان راه‌حل بحران معرفی و تبیین نموده است.

کلیدواژه‌ها: انقلاب اسلامی ایران، آیت‌الله خامنه‌ای، روش‌شناسی اسپریگنز، بحران، حکومت اسلامی.

مقدمه

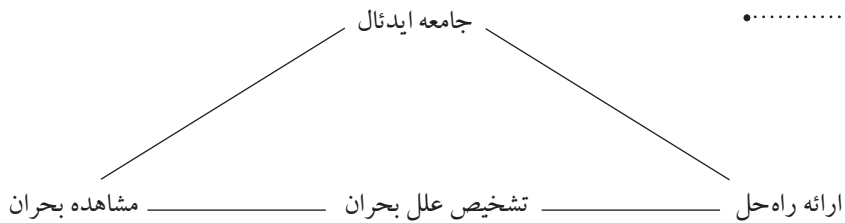
انقلاب اسلامی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین تحولات قرن بیستم، تأثیرات برجسته‌ای چه در داخل و چه در عرصه بین‌المللی به همراه داشته است. انقلاب اسلامی نه تنها به‌عنوان یک حرکت سیاسی، بلکه حرکتی گسترده جهت بازگشت به ارزش‌های اسلامی و استقلال ملی بود. اهمیت انقلاب اسلامی در این است که از یک سو معادله‌های سیاسی استکبار در ادامه تقسیم استعماری جهان به دو قطب شرق و غرب را بر هم زد و از سوی دیگر یکی از مقتدرترین رژیم‌های وابسته به قدرت‌های بزرگ را ریشه کن نمود. آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان یکی از رهبران برجسته انقلاب اسلامی با رویکردی جامع به تبیین و تفسیر مبانی و دستاوردهای انقلاب پرداخته است. نگاه ایشان به مبحث انقلاب بر اساس احیای هویت اسلامی و مقابله با استکبار غرب است و انقلاب را یک حرکت بنیادین برای احیای ارزش‌های اسلامی و انسانی می‌داند؛ بنابراین درک دیدگاه‌های ایشان جهت فهم بهتر آینده جمهوری اسلامی ایران ضروری است. ایشان می‌گوید: «انقلاب ما، یک انقلاب دینی و مذهبی؛ هیچ تفسیر به رأیی، هیچ تفسیر مادی از این انقلاب نمی‌شود کرد، خاستگاهش قم است؛ رهبرش یک فقیه، یک فیلسوف، یک عالم بزرگ و یک روحانی معنوی است. شناسنامه انقلاب این گونه در همه دنیا شناخته می‌شود» (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۷/۲۷). انقلاب از دیدگاه رهبر انقلاب دارای یک تفسیر اسلامی و الهی بوده و به معنی زنده کردن دوباره اسلام است. این مقاله با بهره‌گیری از نظریه توماس اسپریگنز به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیت‌الله خامنه‌ای چگونه انقلاب اسلامی را تبیین می‌کند؟ با استفاده از منابع مختلف، بیانات و سخنرانی‌های ایشان تلاش شده است تا تصویری جامع از آرمان‌های انقلاب اسلامی ارائه شود. هدف این مقاله روشن ساختن ابعاد از انقلاب در بیانات ایشان است تا راهگشای نسل‌های آینده باشد.

۱. روش‌شناسی

روش این مقاله پژوهش کیفی از نوع تحلیل اسنادی است و از روش منطق استدلالی اسپریگنز برای فهم اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای جهت تبیین انقلاب اسلامی استفاده شده است. به عقیده توماس اسپریگنز برای درک واقعی هرگونه جستار باید دقیقاً به روندهای فکری آن پی برد.

باید به آنچه آبراهام کاپلان منطق درونی در پدیده‌ها می‌نامد توجه دقیق نمود. هدف نظریه‌های سیاسی آن است که آن اعتقادات بشر را که راهنمای رفتار سیاسی اوست واضح، منسجم و بر پایه‌ای استوار قرار دهد؛ بر این اساس نظریه‌های سیاسی یکی از اساسی‌ترین تجلی‌های کوشش بشر برای منطقی بودن است. به نظر می‌رسد تقریباً تمام نظریه‌پردازان سیاسی از بی‌نظمی در زندگی سیاسی آغاز می‌کنند. اکثر نظریه‌پردازان آثار خود را در زمانی نوشته‌اند که جداً احساس می‌کنند جامعه‌شان دچار بحران است. بعد از اینکه مشکل شناسایی شد، نظریه‌پرداز باید ریشه مشکل را پیدا کند. روند تشخیص علل موضوع بحث مرحله سوم است. در قدم بعدی نظریه‌پرداز جامعه‌ای را به تصویر می‌کشد که در آن مشکل یا معضل سیاسی به شیوه مؤثرتری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. او در این مرحله تخیلات خود را به خدمت می‌گیرد و می‌کوشد تصویر یک نظام سیاسی که در زمان او وجود ندارد ترسیم کند. بازسازی خیالی دنیای سیاسی در ذهن نظریه‌پرداز موضوع مرحله چهارم است. آخرین جز ارائه راه حل است؛ پس از شناسایی شکست‌های نظام‌های سیاسی؛ بعد از تشخیص علل شکست‌ها و پس از ترسیم نظام سیاسی احیا شده نظریه‌پرداز، به احتمال زیاد پیشنهادهای عملی ارائه می‌دهد که به نظر او به بهترین وجهی مشکل مطرح شده را حل و فصل می‌کند.

در روند جستار ترتیب مراحل همیشه به این ترتیب است: مشاهده بی‌نظمی، تشخیص علل آن و ارائه راه حل (اسپریگنز، ۱۳۸۲). کوشش‌های اسپریگنز در راستای فهم نظریه‌های سیاسی که باید خط تمایزی میان آن و روش اندیشیدن سیاسی ترسیم کرد، چهارچوبی نظری، فلسفی، منطقی و کاربردی ارائه می‌دهد که به مدد آن می‌توان منطق درونی هر نوع نظریه‌پردازی را کشف کرد. در کاربرد روش بحران باید به سه موضوع مهم توجه داشت: اولاً باید در جامعه بحرانی وجود داشته باشد؛ ثانیاً وی در پاسخ به آن بحران نظریه‌ای ارائه کرده باشد؛ ثالثاً اندیشه مورد بحث باید دارای نظریه سیاسی منسجمی باشد (حقیقت و حجازی، ۱۳۸۹، صص. ۱۸۸، ۱۹۰). به نظر می‌رسد اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای قابلیت تطبیق با رهیافت اسپریگنز را داشته باشد؛ زیرا بحران یک رژیم خودکامه و استبدادی در آن زمان ملت ایران را فرا گرفته بود و راه برون‌رفت از چنین بحرانی انقلاب اسلامی بود؛ بنابراین محورهای اصلی اندیشه ایشان را می‌توان بر اساس روش‌شناسی اسپریگنز بحران (رژیم پهلوی)؛ ریشه‌های بحران (اسلام‌ستیزی)؛ نظم آرمانی (حکومت اسلامی) و راه برون‌رفت (مبارزه، نیروی ایمان و اتکا به خداوند، انقلابی‌گری و انقلاب اسلامی) دنبال کرد.

نمودار ۱. نظریه بحران توماس اسپریگنز

۲. مشاهده بی‌نظمی و بحران از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای

۲-۱. تشخیص وضع موجود و ناراضی‌های گسترده

ناراضی عمیق اولین عنصر مهم در وقوع هر انقلاب و از دیگر سو زمینه ظهور و گسترش سایر عوامل و شرایط وقوع آن است؛ به عبارتی ناراضی انقلابی گونه‌ای از ناراضی است که اولاً در میان گروه قابل توجهی از نخبگان سیاسی و فکری و توده‌های مردمی ظهور کند و یک یا چند جنبه مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی را در برگیرد و ثانیاً به حد ناامیدی از بهبود اوضاع رسیده باشد. ظهور این ناراضی، باعث تغییر در کنش و رفتار افراد می‌شود. ناراضی انقلابی وقتی توده‌ها را فرامی‌گیرد که خود را به شکل اعتراضات، اعتصابات، درگیری‌ها و اقدامات غیرقانونی - همراه با شعارهایی در طرد نظام حاکم - نشان دهد (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۴، ص. ۲۳)؛ بنابراین مهم‌ترین علل کلی که در هر انقلابی دیده می‌شود عبارت است از ناراضی عمیق از وضع موجود، ظهور و گسترش ایدئولوژی جدید، گسترش روحیه انقلابی و نقش‌آفرینی رهبری و نهادهای بسیج‌گر (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۴، ص. ۴۶).

وضعیت ایران در دو‌یست سال اخیر به شدت متأثر از اوضاع جهان و فرهنگ استعماری غرب است. غرب صنعتی و به‌ظاهر پیشرفته ویژگی‌های خاصی دارد که بر ملل دیگر تأثیر نهاده است. فرهنگ غرب دارای ویژگی‌ها و عناصری است که در مبانی و ارکان در تعارض با ریشه‌های مذهبی انقلاب اسلامی است. در حقیقت در قرن نوزدهم و بیستم، منطق اسلام نبوی، علوی و حسینی با مذهب مدرنیستی و سکولاری - که هدف اصلی آن خرافه زدایی و دین‌ستیزی است - برخورد می‌کند. تشیع پس از قرن‌ها انزوا و تحقیر با ظهور دولت صفویه و رشد احیای دینی آغاز به بالندگی خودنمایی کرده هم‌زمان جاهلیتی مدرن در حال دامن گستردن و پنجه انداختن بر سراسر جهان اسلام و ایران است. علم‌داران و پیشروان نهضت اسلامی مجبور به درگیری در دو جبهه هستند: جاهلیت اولی و جاهلیت مدرن؛ بنابراین از مهم‌ترین ویژگی‌های فرهنگ غربی می‌توان به انسان‌مداری و خدانگاری انسان، تعارض علم و دین اشاره کرد (سیاهپوش و همکاران،

۱۳۸۴، صص ۳۱ - ۲۹).

آیت‌الله خامنه‌ای وضعیت نابسامان رژیم پهلوی و فساد در تمام ارکان حکومت را نشان از وجود بحران می‌داند. رهبر انقلاب فساد حکومت پهلوی را از جمله علل اصلی شکل‌گیری انقلاب اسلامی می‌داند و می‌گوید:

آن حکومت، اولاً فاسد بود؛ فساد مالی داشتند؛ فساد اداری داشتند؛ در فساد ملی‌شان همین بس که خود شاه و خانواده او در بیشتر معاملات اقتصادی کلان این کشور داخل می‌شدند. خود او و برادران و خواهرانش، جزء کسانی بودند که بیشترین ثروت‌اندوزی شخصی را کردند. از لحاظ اخلاقی هم فاسد بودند. باندهای تبهکار معاملات قاچاق، زیر دست برادران و خواهران این شخص قرار داشتند. از لحاظ مسائل اخلاقی و جنسی، چیزهایی است که گفتن و شنیدنش عرق شرم بر پیشانی انسان می‌آورد... از لحاظ فساد اداری هم رو به تباهی بودند. در مدیریت‌ها، صلاحیت‌ها را رعایت نمی‌کردند؛ وابستگی‌های به خودشان و دستورهای سرویس‌های اطلاعاتی و امنیتی بیگانه را ملاک قرار می‌دادند و کسانی را سرکار می‌آوردند (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳).

انقلاب اسلامی در اعتراض به وضع حاکم موجود شکل گرفته است. نظام سیاسی پهلوی دارای پنج شاخصه فساد، وابستگی، استبداد و بی‌اعتنایی به مردم و ترویج خود کم‌بینی ملی بود. جامعه پیش از انقلاب از جهت فکری و علمی دچار خودباختگی و بی‌هویتی فرهنگی، تقلید همه‌جانبه، عدم خودباوری، فساد هنری، ادبی و عقب‌ماندگی علمی بود (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۰/۲۴).

۸۳

«از اوایل دهه بیست مبارزات شروع شد... بعضی تا حدودی اسلامی، بعضی ملی - مبارزات را شروع کردند؛ اوجش، نهضت ملی نفت بود که با پیشوایی مرحوم مصدق و مرحوم کاشانی اتفاق افتاد و شکست خورد» (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۳/۱/۱۹). ایشان خصوصیت مهم حکومت پهلوی را از یک طرف دیکتاتوری خشن و از طرف دیگر اطاعت و انفعال در مقابل عوامل بیگانه می‌دانست «رضاشاه را انگلیسی‌ها بر سر کار آوردند و هر آنچه آن‌ها خواستند انجام گرفت در باب سیاست، فرهنگ و نحوه اداره کشور. با دیکتاتوری رضاشاه منابع ملی کشور به غارت رفت، مردم سرکوب می‌شدند و با دین و دین‌داری و روحانیت علناً مبارزه می‌شد؛ پس از رضاشاه، محمدرضا نیز همان راه پدر را رفت، سخت‌گیری بر مردم،

تسهیل شرایط برای بیگانگان در تصرف منابع ملی ایران، تعیین نخست‌وزیر با هدایت بیگانگان و... از اقدامات او بود» (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۳/۷/۵). وابسته بودن حکومت پهلوی، سلطه فرهنگی و سیاسی و اقتصادی و نظامی قدرت‌های بیگانه به‌ویژه آمریکا بر این کشور و وابستگی شدید و کامل حکومت پهلوی به غرب و آمریکا را به دنبال داشت که این امر در شکل‌گیری انقلاب و جامعه علیه نظام حاکم و مستقر تأثیری غیرقابل‌انکار داشت به اعتقاد ایشان وقتی ملتی زیر سلطه فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و نظامی باشد، مجال رشد و حرکت در سمت مورد آرزوی خود را پیدا نمی‌کند (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۱۱/۱۹)؛ بنابراین مبارزات مردم ایران در مسیر رهایی از وابستگی و استبداد در طول تاریخ معاصر با فراز و فرودهایی همراه بوده است؛ اما هرگز چراغ آن خاموش نشد و بلکه روزه‌روز بر دامنه و عمق آن افزوده شد. مصلحانی روی کار آمدند و تلاش‌هایی کردند، روحانیت نیز به دلیل نفوذ در میان مردم و اتکا به علم و تقوا، نهضت‌های مهم و مؤثری را رهبری کردند که نهضت تنباکو و نهضت مشروطیت از جمله آن‌هاست؛ اما همت اصلی رهبران این نهضت در دعوت به اصلاح خلاصه می‌شد و در پی انقلاب و قیام علیه حکومت نبودند. دوران پهلوی، شرایط پیشین و مصائب جدید درهم آمیخته شد و اوضاعی را به وجود آورد که مردم را به سمت یک انقلاب بنیادین و آرمان‌گرا سوق داد (سیاهپوش و همکاران، ۱۳۸۴، ص. ۴۱).

۳. تشخیص علل بی‌نظمی و بحران (جراحی انقلاب) از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای

پیش از انقلاب، نظام حاکم بر کشور، یک نظام اسلام‌ستیز عمقی بود. آن‌ها با ظواهر خیلی کار نداشتند؛ اما از لحاظ عمق، حقیقتاً دنبال زدن ریشه‌های ایمان اسلامی مردم بودند. در این زمینه هم مثال‌ها، شواهد، خاطره‌ها، فراوان در ذهن بنده هست که مجال نیست عرض کنم. انقلاب آمد درست صد و هشتاد درجه نقطه مقابل آن‌ها، اسلام را محور اداره کشور قرار داد؛ محور مدیریت قرار داد؛ احکام و قوانین اسلامی، معیار و ملاک رد و قبول قوانین کشور و معیار و عمل مجریان کشور است (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۱۱/۱۵).

به اعتقاد وی:

یکی از بزرگ‌ترین جرائم و گناهان محمدرضا پهلوی عبارت بود از اینکه کشور را به لحاظ فنی، صنعتی و اقتصادی وابسته نگهداشت و وابسته‌تر کرد. سرنوشت یک کشور را در نانش، در گندمش، در سیلوی گندمش، در وسیله آرد کردن گندمش، در مواد غذایی‌اش و در همه‌چیزش به خارج وابسته کرد؛ به طوری که اگر یک‌وقت دشمنان اراده کنند، بتوانند این ملت

•

را از همه چیز محروم کنند. کسی که این طور کشوری درست کند و اداره نماید و به اینجا برساند، خیانتی مرتکب شده است که هیچ خیانت دیگری جز آنکه در همین سطح باشد، با آن قابل مقایسه نیست (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۱۱/۱۰).

در اندیشه ایشان یکی از خصوصیات رژیم پهلوی وابستگی ذلت آمیز به قدرت‌های بزرگ در ابعاد مختلف سیاسی و اقتصادی است. ایشان رضاخان را دست‌نشانده و سرسپرده انگلیس دانسته و روی کار آمدن و همچنین برکناری او را به دست انگلیس‌ها می‌داند. همچنین در مورد محمدرضا شاه نیز عقیده دارد که او را انگلیس‌ها بر سرکار آوردند و بعد از آن نیز در اوایل دهه سی آمریکا او را حمایت و پشتیبانی کرد. ایشان این وابستگی رژیم در همه عرصه‌ها را موجب تحقیر ملت ایران دانسته و از مهم‌ترین خصوصیات رژیم پهلوی برمی‌شمارد (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۰/۱۷).

از دیدگاه وی رکن اسلامی انقلاب بزرگ‌ترین مانع در مقابل نفوذ خائنان بیگانگان و همچنین سلطه غیرمشروع و غیرمنطقی افراد فاسد است (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۶/۲۶). وضعیت جامعه ایران در دوره پهلوی از هر جهت نامطلوب بود؛ اما این تباهی و نارضایتی بیش از هر چیز در وضعیت سیاسی دیده می‌شد. اساساً عامل انحطاط فرهنگی، عقب‌ماندگی علمی و فقر و وابستگی ایران در دوره پهلوی، در ساختار سیاسی فاسد، مستبد، بی‌کفایت و وابسته به دربار بود. این چهار ویژگی در ساختار سیاسی رژیم، منشأ و مبدأ همه مشکلات شناخته می‌شود. خلقیات منفی فرهنگی را کارگزاران استعمار و دربار ترویج می‌کردند. محرومیت مصنوعی، شکاف طبقاتی و فقر و فساد اقتصادی محصول طبیعت باطل حکومت استبدادی بود و عقب‌ماندگی علمی هم ناشی از وابستگی و بی‌خردی کارگزاران ستم‌شاهی. انقلاب اسلامی یک حرکت عظیم مردمی علیه حکومتی بود که تقریباً تمام خصوصیات یک حکومت بد را در چهار بُعد داشت: هم فاسد بود، هم وابسته، هم تحمیلی و کودتایی و هم بی‌کفایت. ویژگی‌های منفی دیگر این ساختار سیاسی، ذیل همین چهار بعد قابل تعریف است (سیاهپوش و همکاران، ۱۳۸۴، ص. ۵۳).

این دوران رشد صنعتی کشور به دلیل غفلت و خیانت مسئولین و همچنین علاقه شدید شخص محمدرضا شاه پهلوی به ظواهر رشد صنعتی غرب، روندی وارونه را پیمود؛ بدین گونه که ابتدا صنایع تولیدکننده کالاهای مصرفی وارد کشور شد و صنعت وارداتی را در کشور پایه‌ریزی کردند؛ سپس به دنبال ایجاد صنایع زیرساختی از جمله فولاد رفتند و در این میان به فکر ایجاد دانشگاه و تربیت دانشجو نیز افتادند؛ لذا با توجه به نبود رشد علمی و دانش فنی بومی و همچنین

رشد نیافتن زیرساخت‌ها، این صنایع مصرفی تماماً وارداتی بودند و صنعت واردات محور را در ایران پایه‌گذاری کردند. این آفت، یعنی نبود اتصال و ارتباط بین صنایع تولیدکننده کالاها، مصرفی و صنایع زیرساختی و دانشگاه، موجب وابستگی همیشگی صنعت کشور و عقب‌ماندگی آن نسبت به رقبای دیگر شد (سیاهپوش و همکاران، ۱۳۸۴، ص. ۱۳۱). همچنین ایمان و فرهنگ و اعتقادات ملت ایران را به تمسخر گرفته و با تحقیر آن و ترویج تحمیلی فرهنگ غرب، به مبارزه‌جویی جدی با خودباوری و اعتماد به نفس این ملت بزرگ کمر بسته بود. دین و روحانیت را که در طول چند قرن همیشه منشأ حق‌طلبی و عدالت‌خواه و آزادگی و سنگر اصلی مقاومت در برابر تهاجم بیگانگان و ستمگران و مستبدان بود، مورد سخت‌ترین انتقادات قرار داده و با همه وسایل زور و تهدید و تهمت و تبلیغ با آن‌ها رفتار می‌کرد. احکام نجات‌بخش اسلام به دست گنهکار سران رژیم به کلی از صحنه زندگی اجتماع خارج شده و حتی رعایت تقوای دینی و نماز و عبادت در محیط‌های زیر نفوذ مستقیم رژیم مانند محیط‌های نظامی و آموزشی، مورد تمسخر و در مواردی جرم بود. کمترین انتقادی از رژیم ظالم با برخوردهای خشن روبرو می‌شد. کشور رو به ویرانی، ایمان دینی رو به اضمحلال، استقلال و عزت و شرف ملی مورد غارت بیگانگان و آینده ایران و ایرانی به شدت تیره بود (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۱/۲۱).

۱-۳. نقش ایدئولوژی

انقلاب اسلامی ایران محصول ایدئولوژی دینی بود. در این انقلاب روحانیون شیعی با تولید و تقویت ایدئولوژی دینی که به‌طور ویژه پس از جنبش ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ پدید آمد مشارکت جدی داشتند. در حقیقت پس از سرکوب جنبش ۱۵ خرداد نیروهای مذهبی در ایران به سمت اندیشه‌های انقلابی پیش رفتند. آن‌ها ضمن داشتن رهبری برای رسیدن به اهداف خود مهم‌ترین نقض را نداشتن تشکیلات و ایدئولوژی مبارزاتی می‌دانستند (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۵۳). در بُعد ایدئولوژیک انقلاب اسلامی در شرایط ویژه و خاصی قرار دارد و برخلاف تمامی انقلاب‌های قرون اخیر که دارای ایدئولوژی‌های مادی و فاقد ایدئولوژی‌های معنویت‌گرایانه هستند، اسلام آرمان و اهدافی را برای جامعه انقلابی ترسیم و مردم را برای نیل به آن تشویق می‌کند (محمدی سیرت، ۱۳۹۹).

برای شکل‌گیری هر انقلابی یک عنصر فکری و دو عامل انسانی مورد نیاز است که بدون حضور و دخالت هر یک از آن‌ها انقلاب به معنای حقیقی شکل نگرفته و تحقق خارجی نخواهد یافت. این سه عنصر که عناصر موجد انقلاب هستند، ارکان انقلاب نامیده می‌شوند. این عناصر عبارتند از عنصر فکری که همان ایدئولوژی و مکتبی است که انقلاب بر پایه آن

استوار می‌شود و عنصر انسانی نیز یکی مردم‌اند و دیگری رهبری. هرگاه این سه عنصر در کنار هم قرار گیرند و جهت‌گیری یکسان داشته باشند انقلاب شکل می‌گیرد (شفیعی، ۱۳۸۵). میان روحانیون انقلابی آیت‌الله خامنه‌ای جزو افراد معدودی بود که توجه خاصی به مفهوم ایدئولوژی داشت. او ایدئولوژی را با همان معنایی که پیوندی است میان معرفت‌شناسی و جامعه‌شناسی در نظر می‌گرفت (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۵). انقلاب اسلامی بر پایه اندیشه و جهان‌بینی اسلامی استوار است. تفسیر انسان، تفسیر تاریخی، تحلیل حوادث حال و گذشته و آینده، تفسیر طبیعت، تبیین همه‌علایقی که انسان را با دنیای بیرون از وجود او و خلاصه همه چیزهایی که نظام ارزشی جامعه را می‌سازد و آن را بر اراده مطلوب خود قادر می‌سازد، از این جهان‌بینی الهی ریشه و مایه می‌گیرد (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۶/۶/۳۱). ایشان مشروعیت انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن را به تفکر اسلامی و استواری این بنا بر پایه اسلامی داند و معتقد است مردم در جریان انقلاب اسلامی، امام را با اسلام شناختند و به خاطر فداکاری و عظمت او در راه اسلام پشت سر ایشان راه افتادند و از ایشان تبعیت کردند (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۳/۷).

۴. نظم آرمانی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای

۴-۱. حکومت اسلامی

بر اساس دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای:

اساس کار حکومتی این است که بر اساس دین و بر اساس اسلام به وجود می‌آید، «لا تظلمون و لا تظلمون» است، اساس کارش مقابله با ظالم است، مبارزه با ظالم است؛ «الذین آمنوا یقاتلون فی سبیل الله» این است که طبعاً این مقابله، این ستیزه‌گری دوجانبه، به‌طور قهری به وجود آمد. این جنگ آفرینی و خون‌ریزی بی‌حد و حصر برای قدرت، جزو خصوصیات همین حکومت به اصطلاح به نام دموکراسی ولیکن دور از معنویات و دور از دین و مفاهیم دینی و معارف دینی و تعالیم دینی است (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۲/۱۷).

در اندیشه مقام معظم رهبری، «حق حکومت» از ناحیه خداوند هیچ‌گاه قابل تفویض نیست. حقی است الهی که از مجاری خاصی با شرایط ویژه‌ای اعمال می‌شود و در همان حالی که انسان‌هایی متولی اداره و اجرای قدرت سیاسی هستند حکومت متعلق به خداوند است (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۴/۲۰).

تحقق حکومت اسلامی مشروع تنها از طریق انتصاب الهی امکان‌پذیر است که مقام معظم

رهبری در همه سطوح حکومت از عنوان «ولایت» استفاده کرده است. ایشان با عنایت به مفهوم خاص ولایت، جامعه ولایی را دارای ارگان‌سیمی منسجم و درهم‌تنیده معرفی می‌کند که بر اساس مبانی اعتقاد توحیدی با جاذبه‌های درونی قوام یافته است و شرک‌گریزی و کفرستیزی از ویژگی‌های بارز آن است (گلستانه، ۱۳۹۵، ص ۸۶).

آن اسلامی که دولت، ارتش، دستگاه سیاسی، اموال و یک ملت بزرگ و مجاهد ندارد، فرق می‌کند با آن اسلامی که همه این‌ها را دارد. جمهوری اسلامی سرزمین وسیع، ملت مجاهد، مردم جوان، پرانگیزه، مؤمن، معادن سرشار، استعداد برتر از متوسط دنیا و حرکت به سمت علم و پیشرفت دارد. البته چنین برای دشمنان مایه خطر است (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۹/۲۷).

رهبر انقلاب می‌گوید: «در جامعه اسلامی، حکومت سلطنتی، حکومت شخصی، حکومت زر و زور، حکومت اشرافی، حکومت تکبر بر مردم، حکومت امتیازخواهی و زیاده‌خواهی و برای خود جمع کردن و افزودن و حکومت شهوت‌رانی معنا ندارد» (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۶/۳۰). جامعه اسلامی، جامعه‌ای بود متجانس که مرکز آن قرآن بود (زرین کوب، ۱۳۸۴، ص ۲۹).

آنچه ما از مجموع معارف قرآنی استفاده می‌کنیم و درمی‌یابیم، این است که مطالبه اسلام از مسلمین ایجاد نظام اسلامی به نحو کامل است؛ مطالبه اسلام؛ تحقق کامل دین اسلام است. نظام اسلامی به معنای مجموعه ظرفیت‌هایی است در کشور که حرکت عمومی مردم را و مسئولین را شکل می‌دهد، به این می‌گوییم نظام؛ همه ظرفیت‌هایی که موجب حرکت عمومی مردم و مسئولین می‌شود، مجموع این‌ها نظام اسلامی است (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۲/۲۱).

۵. ارائه راه‌حل (بازسازی جامعه)؛ از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای

۵-۱. بازگشت به ارزش‌های اسلامی

«نظام اسلامی بر اساس توحید است. پایه اصلی، توحید است» (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۵/۱۷). رهبر انقلاب معتقد است: «اگر امام آن عوامل اصلی معنویت، ارتباط با خدا، کار برای رضای او و تقوا و انجام تکلیف را نمی‌دانست، نه انقلاب به پیروزی می‌رسید،

نه شما مردم این گونه عاشقش می‌شدید، نه می‌توانست این طوفان را در دنیا به وجود بیاورد و نه قادر بود در مقابل تهدید دشمن، مثل کوه بایستد» (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۳/۱۸). انقلاب اسلامی با وجود دارا بودن ویژگی ملی، آرمان جهانی دارد و بدون چنین آرمان‌هایی نمی‌تواند هویت نهایی خود را به تصویر بکشد (متقی و پوستین‌چی، ۱۳۹۰، ص. ۱۲۰). از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای ریشه استوار و اندیشه زیربنایی این انقلاب جهانی توحیدی اسلام است که در قالب آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی نظیر عدالت خواهی، تزکیه انسان، دستیابی به حیات طیبه، حاکمیت دین اسلام در زندگی، استقلال، آزادی تحقق یافته است که پس از مطرح شدن، علاوه بر پذیرش از سوی جامعه ایران، مقبولیت بیشتری نیز پیدا کرده است و سبب شد امت اسلامی راه دستیابی به مجد و عظمت خویش را در بازگشت به اسلام ناب و تمسک به قوانین مترقی آن بداند و بیداری اسلامی در سایه الگوی بدیل انقلاب اسلامی در مبارزه با استکبار شکل بگیرد (گلستانه، ۱۳۹۵). بدون شک انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان یک رژیم مکتبی و ایدئولوژیک بیش از دیگران به جنبه‌های ارزشی هویتی خود توجه می‌کند. این انقلاب که برخاسته از اندیشه‌های امام است در بطن خود دارای اصول و ارزش‌ها و آرمان‌هایی است که جهت نیل به آرمان نهایی انقلاب اسلامی و جهانی شدن است (محمدی، ۱۳۶۶، صص. ۲۸-۲۹).

«امام بزرگوار از روز اول روی یکی از چیزهایی که همیشه تکیه می‌کرد، مسئله «اتحاد» بود. بعضی‌ها با یکدیگر سر مسائل جناحی، مسائل سیاسی اختلاف پیدا می‌کردند، امام به اینها نهیب می‌زد و می‌گفت: «هر چه فریاد دارید بر سر آمریکا بزنید» اختلاف فکری، اختلاف سلیقه، اختلاف سیاسی در یک کشور یک امر طبیعی است» (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۳/۱/۱).

تلاشی که ائمه ما در طول زندگی ۲۵۰ ساله خود برای استقرار حاکمیت اسلام داشتند، مبارزه‌ای که می‌کردند و اقداماتی که سال‌ها بعد بزرگان شیعه انجام می‌دادند و کاری که امام و ملت ایران در این برهه از زمان برای ایجاد انقلاب اسلامی انجام می‌دادند همه برای متکی شدن امامت به حاکمیت سیاسی و گسترش زیست اسلامی در جامعه بود (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۳/۴/۵).

از نگاه انقلاب، لازمه حرکت به سمت تمدن اسلامی را گسترش معارف اصیل دینی در میان عموم مردم خواندند. ایشان تحول را امری طبیعی و قهری در عالم خواند و گفت چنانچه زمام تحول به دست افرادی عاقل و متدین باشد جامعه و بشریت اعتلا پیدا می‌کند؛ اما بدون آن

جامعه رو به انحطاط و تباهی می‌رود (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۳/۸/۳۰). اسلام توانست بر سیطره و سلطه قدرت‌های چپاولگر و جهان‌خوار پنجه بیندازد و یک ملت را نجات دهد. ده‌ها سال قدرت‌های استعماری بر ایران سلطه داشتند. بلاهایی که دولت استعمارگر انگلیس بر سر ملت ایران آورد فراموش شدنی نیست، انقلاب مشروطیت را مصادره کردند، دیکتاتوری رضاخان را بر این مملکت تحمیل کردند، نفت را غارت کردند، کشور را عقب‌نگه داشتند و حقوق عمومی یک ملت را پایمال کردند. شعار بیداری اسلامی این مملکت را به حرکت درآورد، رهبری این امام بزرگوار راه را به ملت نشان داد، این ملت چنانچه قرآن فرموده است سرنوشت خود را با اراده و ایستادگی و مجاهدت خود عوض کرد؛ نظام دیکتاتوری را از بین برد، سلطه قدرت‌ها را از این کشور قطع کرد و حق انتخاب کردن و حکومت بر سرنوشت خود را دوباره به دست آورد. در نتیجه ملت ایران زنده شد (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۱۱/۱۵). ایشان معتقد است مسیر انقلاب اسلامی به گونه‌ای است که حرکت‌ها و ارزش‌هایی را که فساد و تبعیض و ظلم‌پذیری و حاکمیت بیشتر صاحبان زر و زور است را قطع می‌کند و حرکت صحیح بر اساس مبانی اسلامی را صف‌بندی میان دو نظام ارزشی و مبارزه میان دو فرهنگ، یعنی فرهنگ به زنجیر کشیدن بشر (غربی) و فرهنگ نجات بشر (اسلامی) می‌داند (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۳/۲۶).

۲-۵. تغییر ساختاری

ایدئولوژی هر انقلابی، در چگونگی پیروزی انقلاب، نوع حکومت جایگزین و حتی مراحل و تحولات پس از پیروزی نقش مؤثری دارند. برای مثال انقلاب‌هایی که در آن، یک ایدئولوژی واحد و سازگار با ویژگی‌های فرهنگی آن جامعه گسترش یابد، زودتر فراگیر می‌شود و از این رو بسیج قوی‌تری از توده‌ها را در پی دارد. از سوی دیگر این انقلاب‌ها سریع‌تر از دیگر انقلاب‌ها به پیروزی می‌رسند و پس از پیروزی نیز بی‌ثباتی‌های کمتری خواهند داشت. نمونه بارز این انقلاب‌ها، انقلاب اسلامی ایران است که به‌رغم روبه‌رو بودن با رژیم مقتدر و مورد حمایت غرب، توانست در مدتی حدود سیزده ماه (از ۱۹ دی‌ماه ۱۳۵۶ تا ۲۲ بهمن ۱۳۵۷) به پیروزی دست یابد (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۴، ص ۲۴).

انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب جهت‌دار و تعریف‌شده در چهارچوب یک ایدئولوژی مشخص، یعنی ایدئولوژی تشیع بود که به‌وسیله یک رهبر مذهبی ایدئولوژیک، یعنی امام خمینی رهبری و هدایت می‌شد. بی‌شک نقش ایدئولوژی در این انقلاب غیرقابل‌انکار است؛

بنابراین آنچه در نهایت این حرکت انقلابی توده‌ای را معنادار، جهت‌دار و چارچوب‌دار نمود، اسلام شیعی بود. در این انقلاب نقش تشیع، چه به لحاظ سازمان‌دهی و چه به لحاظ فرهنگی بسیار برجسته و تعیین‌کننده بود. روحانیون تندرو طرفدار امام خمینی با ترویج اندیشه‌های سیاسی مبتنی بر تشیع انقلابی خود رژیم شاه را تحقیر کرده و به مبارزه طلبیدند. اسکاچپول معتقد است رهبران مذهبی با تکیه بر ایدئولوژی انقلابی شیعی توانستند یک انقلاب اسلامی در ایران خلق کنند (خرمشاد، ۱۳۸۳، صص ۹۸-۹۷). حکومت اسلامی نویددهنده جامعه‌ای مبتنی بر دین اسلام است؛ بنابراین از مهم‌ترین عواملی که می‌تواند کشورهای مسلمان را به سمت یک انسجام یکپارچه و درونی و اجماع گسترده هدایت کند تأکید بر اشتراکات دینی و اسلامی است که مسلمانان جهان در آن اتفاق نظر دارند (صاحبی، ۱۳۸۰، ص ۷۸). به عقیده ایشان انقلاب با عزم و اراده و ایمان مردم به وجود آمد و با همین نیروی مردمی باقی ماند و ریشه دواند، در مقابل تهدیدها ایستاد و به حرکت خود ادامه داد (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۳/۱۴).

۵-۳. خودکفایی و استقلال

یکی از مهم‌ترین بخش‌های تشکیل‌دهنده هویت انقلاب اسلامی، استقلال و هویت ملت ایران بود؛ چیزی که در طول دوران پنجاه‌ساله حکومت پهلوی و در حدود پنجاه سال قبل از آن در حکومت قاجار، به کل لگدمال شده بود. یک از بزرگ‌ترین هدف‌های این ملت این بود که این هویت اسیر را بازیابی کنند؛ استقلال خودشان را به دست بیاورند و تابع سیاست‌های این کشور و آن کشور نباشند (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۱/۱۹). دانش، آشکارترین ابزار عزت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش توانست برای خود ثروت، نفوذ و قدرت ۲۰۰ ساله فراهم کند و با وجود تهی بودن از بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی، با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب‌مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آن‌ها را دست بگیرد (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲).

رهبر انقلاب اقتصاد را از مسائل اصلی کشور می‌داند. به اعتقاد ایشان اگر اقتصاد کشور وضع مطلوبی بیابد، در تمام اوضاع کشور تأثیر خواهد گذاشت می‌توان گفت می‌تواند در دین و دنیای مردم تأثیرگذار باشد. سال‌هاست دشمنان تلاش می‌کنند به اقتصاد ایران ضربه بزنند و کشور را به‌زانو دریاورند. برای اینکه اقتصاد کشور پیشرفت کند، همه چرخ‌دنده‌های بزرگ و کوچک کشور باید فعال شوند، همه باید تلاش کنند و زیرساخت‌های کشور به کار گرفته شود (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۳/۱/۱).

رهبر انقلاب پیرامون لزوم تقویت پایه‌های اقتصادی برای کسب استقلال سیاسی می‌گوید: امروز مسئله اصلی کشور ما استقلال است برادران و خواهران عزیز؛ انقلاب برای ما استقلال سیاسی را به بار آورد، این جرأت را به این ملت داد که در مقابل نظام غیرعادلانه سلطه در دنیا بایستد؛ اما اگر این ملت بخواهد این استقلال سیاسی را، این عرض اندام فرهنگی را در مقابل سلطه گران عالم حفظ کند، باید پایه‌های اقتصادی خود را محکم کند؛ این ریشه دواندن استقلال در کشور است؛ و این وابسته است به تولید به کار، به شکوفایی کار، به نوآوری در بخش‌های مختلف کار، از مرکز تحقیقات و آزمایش گرفته تا توی محیط کارگاه‌ها تا توی مزرعه، در همه جا باید این نوآوری وجود داشته باشد. آن وقت است که دشمنان خونخوار و هتاک استقلال ملت ایران با ناکامی دهان‌های خودشان را خواه بست و کناری خواهند نشست (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۱۱/۱۹).

درواقع استقلال ارزشی است با ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که گرچه برخی مدعی هستند هم‌زمان با شکل‌گیری دولت - ملت‌ها و تشکیل کشورهای مستقل، معنا و مفهوم واقعی یافته است؛ اما سابقه آن را می‌توان در دوران کهن جست‌وجو کرد. از زمانی که یک ملت و حاکمیت مستقل در قلمرو جغرافیایی خاصی شکل گرفت، این مفهوم نیز جایگاه اجتماعی و سیاسی خود را یافته است. می‌توان گفت استقلال و اساساً گرایش به وابسته نبودن ارزشی است که ریشه در ذات خودمختار انسان دارد. یکی از شعارهای اصلی مبارزان در انقلاب‌های مختلف همواره مفهوم استقلال بوده است.

در ایران گرچه هیچ‌گاه کشور تحت استعمار و اشغال مستقیم قرار نگرفت و از استقلال ظاهری برخوردار بود؛ اما از جهت فرهنگی، سیاسی و اقتصادی به‌شدت وابسته به کشورهای غربی بود. به همین دلیل استقلال، در انقلاب اسلامی ایران نیز ارزش و جایگاه محوری داشته و رهبران اصلی انقلاب و مبارزان و روشنفکران انقلابی همواره بر آن تأکید داشته‌اند؛ چه در دوران مبارزه با نظام ستم‌شاهی و چه پس از پیروزی انقلاب اسلامی. در هر دو مقطع، جهت و هدف اصلی، استقلال به سمت رهایی از وابستگی به دولت‌ها و قدرت‌های خارجی به‌خصوص قدرت‌های سلطه‌جو و استیلاطلب بوده است (سیاهپوش و همکاران، ۱۳۸۴، ص. ۶۱).

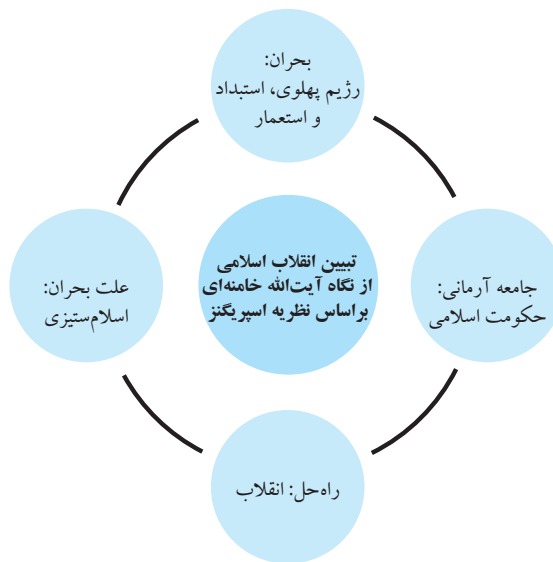
رهبر انقلاب معتقد است:

اساس قضیه در این انقلاب، استقلال است، به دنبال استقلال از خیرات و برکات، همه‌چیز به یک کشور می‌رسد؛ چنان‌که همه ضعف‌ها از وابستگی یک کشور به خارج، واصل و عاید می‌شود. چون وابستگی، اول ندیده گرفتن موجودی‌ها و موهبات الهی در حق یک ملت است. وابسته شدن به یک مرکز

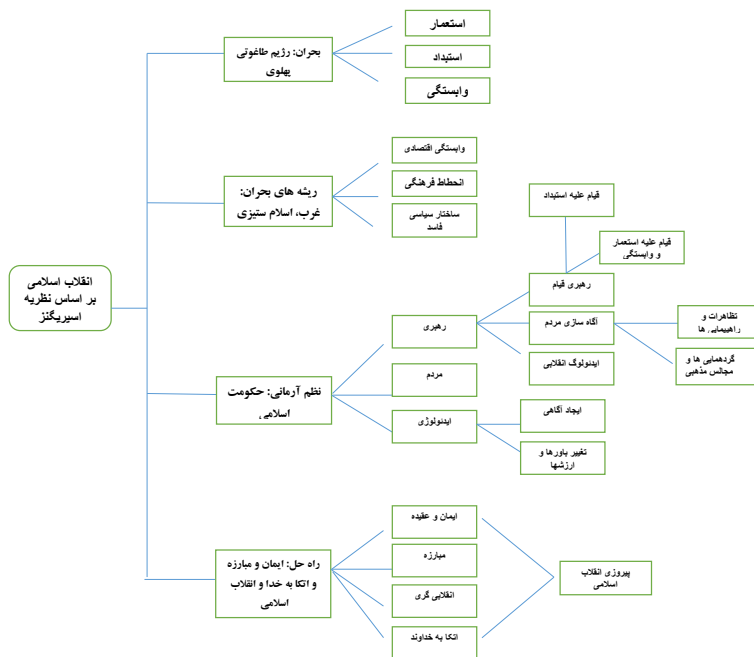
قدرت - در هر حدی که باشد - و دنباله روان بودن و حرکت کردن، ندیدن عقاید، ندیدن فرهنگ بومی، ملاحظه نکردن آمال مردم و حتی ملاحظه نکردن مصلحت ملی از نتایج وابستگی است. بدترین دولت‌ها و حکومت‌ها، حکومتی است که وابستگی را بر ملت خود تحمیل کند (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۰۱/۲۸).

و درجایی دیگر می‌گوید:

جامعه مطلوب اسلام، جامعه‌ای است که در آن گنجینه‌های فکر و ذهن انسان‌ها - که گران‌بهاترین ثروت ملی هر جامعه‌ای است - استخراج و به کار گرفته شود؛ بی‌سوادى ریشه کن گردد، مدارس دربرگیرنده همه کودکان و نونهالان؛ دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه، پررونق؛ مراکز تحقیق فعال و پیشرو، کتاب همه‌جا و نزد همه کس رایج؛ مطبوعات پرمغز و آگاهی‌بخش؛ دانشمندان و اساتید با نشاط و پرانگیزه؛ مبتکران و نوآوران و نویسندگان و هنرمندان، دلگرم و فیض بخش بخشند. فاصله امروزین ما با وضعی که مطلوب و مقبول اسلام است، فاصله‌ای زیاد؛ اما پیمودنی است. ایران اسلامی باید ثابت کند که امروز هم پرورشگاه نبوغ‌ها و استعدادهای علمی منحصر به فرد است و دو قرن سلطه استبداد و استعمار، نتوانسته است جوهر ذاتی این ملت را نابود کند. اگر در دو قرن گذشته، تسلط استعمار و استبداد، مانع شکوفایی استعدادها شده، امروزه در دوران آزادی و بیداری ملت و به برکت انقلاب اسلامی، باید عقب‌ماندگی جبران شود (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۳/۱۰).

نمودار ۲. تبیین انقلاب اسلامی بر اساس الگوی توماس اسپریگنز

نمودار ۳- مدل نظری تبیین انقلاب از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای

نتیجه‌گیری

یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که انقلاب اسلامی ایران از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای نه تنها یک انقلاب سیاسی، بلکه انقلابی بود بر مبنای احیای هویت دینی و اسلامی ایرانیان که در مقابله با تمدن غرب شکل گرفت. این انقلاب با اتکا به قدرت نرم و مقاومت در برابر هژمونی غرب به دنبال یک الگوسازی برای یک تمدن ایرانی است که عناصر نوین فناوری و دانش را در خدمت این هدف قرار داده است. پیدایش

انقلاب اسلامی در ایران از تأثیرگذارترین پدیده‌های عصر حاضر است. پیروزی انقلاب اسلامی حادثه تأثیرگذاری در جهان بود که قادر بود در منطقه و جهان به ایفای نقش بپردازد. این حادثه از طرفی سیاست‌های سلطه‌گرانه و تقسیم استعمار گونه جهان را به هم زد و از طرف دیگر رژیم پهلوی وابسته به قدرت‌های بزرگ را ریشه کن نمود. مقاله حاضر، با تکیه بر نظریه بحران اسپرینگز و با تحلیل دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، انقلاب اسلامی ایران را نه صرفاً یک تحول سیاسی، بلکه پاسخی ساختاری و بنیادین به بحران‌های عمیق رژیم پهلوی تبیین می‌کند. این بحران‌ها که ریشه در اسلام‌ستیزی و گسست از ارزش‌های فرهنگی و مذهبی جامعه داشت، زمینه را برای شکل‌گیری نارضایتی‌های گسترده و درنهایت انقلاب اسلامی فراهم آورد. بر اساس این تحلیل اسلام‌ستیزی رژیم پهلوی نه تنها به عنوان یک سیاست، بلکه به عنوان یک چالش بنیادین برای هویت جامعه ایرانی مطرح شد که منجر به بحران مشروعیت رژیم و نارضایتی‌های عمومی گردید. در مقابل جامعه آرمانی مدنظر انقلاب، یعنی حکومت اسلامی بر پایه ارزش‌های دینی و خواسته‌های فرهنگی مردم شکل گرفت و به عنوان راه‌حل این بحران ارائه شد.

انقلاب اسلامی با رهبری امام خمینی و تبیین آیت‌الله خامنه‌ای نه صرفاً یک شورش، بلکه یک حرکت سازمان‌دهی شده برای عبور از بحران و دستیابی به جامعه آرمانی بود. این انقلاب با مشارکت گسترده مردمی و با تکیه بر اراده عمومی، توانست رژیم پهلوی را سرنگون کند و نظام جدیدی بر اساس ارزش‌های اسلامی بنا کند. درنهایت این مقاله نشان می‌دهد که انقلاب اسلامی ایران با تکیه بر ایده‌ها و آرمان‌های دینی، توانست بحران‌های عمیق را پشت سر بگذارد و مسیر جدیدی را برای جامعه ایرانی ترسیم کند. این تجربه تاریخی، درس‌های ارزشمندی برای جوامع دیگر در مواجهه با بحران‌ها و تحولات سیاسی و اجتماعی دارد.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان: نویسنده به تنهایی در آماده‌سازی مقاله نقش داشته است.

تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسنده در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت: طبق تعهد نویسنده حق کپی‌رایت رعایت شده است.

منابع

- اسپرینگز، توماس (۱۳۸۲). *فهم نظریه‌های سیاسی*. ترجمه فرهنگ رجایی، تهران: نشر آگه
- اسماعیلی، حمیدرضا، مسعودنیا، حسن، امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد و آفاح‌سینی، علی‌رضا (۱۳۹۵). *تحلیلی بر ایدئولوژی سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای در سه دهه ۱۳۴۰ تا ۱۳۶۰*. فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۶ (۱۹)، ۷۲ - ۵۱. <https://doi.org/10.22084/rjir.2016.1581>

- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۴). انقلاب اسلامی ایران. قم: دفتر نشر معارف.
- حقیقت، سیدصادق و حجازی، سیدحامد (۱۳۸۹). نگاهی انتقادی به کاربرد نظریه بحران اسپریگنز در مطالعات سیاسی. علوم سیاسی، ۱۳ (۴۹)، ۱۹۵ - ۱۸۷.
- <https://ensani.ir/fa/article/author/128242?ArticleSearch%5BsortBy%5D=date>
- خرمشاد، محمداقبر (۱۳۸۳). بازتاب انقلاب اسلامی ایران در نظریه‌های انقلاب: تولد و شکل‌گیری نسل چهارم تئوری‌های انقلاب. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۵ (۳)، ۱۲۳ - ۸۶
- http://www.jsi-isa.ir/article_25395.html
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۶۸/۳/۱۸). دیدار فرمانده و جمعی از پاسداران کمیته انقلاب اسلامی. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2080>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۱/۵/۱۷). درس گفتار قرآن کریم روز هجدهم / اساس حکومت اسلامی. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20681>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۷/۱۱/۲۲). بیانیه گام دوم خطاب به ملت ایران به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی. <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۷۰/۳/۲۶). پیام به حجاج بیت‌الله الحرام. <https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?tid=11157&npt=1>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۷۷/۱۱/۱۳). جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر (روز انقلاب اسلامی و جوانان). <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2927>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۴۰۲/۱۲/۱۷). دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری. <https://farsi.khamenei.ir/others-note?id=55564>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۴۰۳/۴/۵). دیدار مردمی در آستانه انتخابات ریاست جمهوری در آستانه عید غدیر. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56789>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۴۰۳/۵/۷). مراسم تنفیذ حکم چهاردهمین دوره ریاست جمهوری ایران. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=57210>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۴۰۳/۱/۱). سخنرانی نوروزی در جمع اقشار مختلف مردم. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=55371>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۵/۶/۳۰). دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید غدیر. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34429>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۴۰۳/۰۸/۳۰). دیدار جمعی اعضای جامعه الزهرا. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=58374>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۸۲/۱۱/۱۵). دیدار اقشار مختلف مردم.

•
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3219>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۵/۹/۲۷). دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=35186>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۸۳/۱۱/۱۹). دیدار پرسنل نیروی هوایی.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3270>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۵/۳/۱۴). سخنرانی در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی. <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=33238>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۸۲/۳/۷). دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3179>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۳/۱۲/۲۱). دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=29151>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۷۵/۰۱/۲۸). دیدار پرسنل و فرماندهان ارتش.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2793>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۶۶/۶/۳۱). بیانات در چهل و دومین مجمع عمومی سازمان ملل متحد. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8089>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۶۹/۱۰/۳). پیام به مناسبت اولین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی. <https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=2316&nt=4&year=1369&tid=14230>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۷۷/۱۱/۲۱). پیام به ملت ایران به مناسبت بیستمین سالگرد انقلاب اسلامی. <https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=845&nt=4&year=1377&tid=8778>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۷۸/۱۱/۱۹). دیدار پرسنل نیروی هوایی در دانشگاه هوایی شهید ستاری. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2991>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۳/۱۰/۱۷). دیدار مردم قم.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=28598>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۸۲/۶/۲۶). دیدار جمعی از دانش‌آموزان.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3193>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۶۹/۴/۲۰). دیدار اقشار مختلف مردم و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران در سالروز عید سعید غدیر.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2335>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۸۹/۱۱/۱۵). خطبه‌های نماز جمعه تهران + ترجمه خطبه عربی. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10955>

- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۵/۱۱/۱۰). ریشه‌های انقلاب اسلامی و علل و عوامل شکل‌گیری نهضت اسلامی <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25276>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۸/۷/۲۷). بیانات در اجتماع بزرگ مردم قم. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10302>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۴۰۳/۱/۱۹). دیدار رضوانی دانشجویان. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56000>
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۳/۱۰/۲۴). دیدار مردم قم، پنج خصوصیت از کارنامه سیاه رژیم پهلوی. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=28672>
- زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۸۴). *کارنامه اسلام*. تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ نهم.
- سیاهپوش، امیر، شفیعی‌فر، محمد و راجی، سیدمحمدحسین (۱۳۸۴). *انقلاب اسلامی؛ زمینه‌ها، دستاوردها و آسیب‌ها*. قم: دفتر نشر معارف.
- شفیعی، احمد (۱۳۸۵). انقلاب اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی. *نشریه حصون*، ۳(۷)، ۳۲-۷. <https://ensani.ir/fa/article/122421>
- صاحبی، محمدجواد (۱۳۸۰). *مبانی نهضت احیای فکر دینی*. قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه.
- گلستانه، احمد (۱۳۹۵). *انقلاب اسلامی ایران در اندیشه مقام معظم رهبری: اصول، اهداف و ویژگی‌ها*. تهران: دانشگاه امام صادق^(ع)، دانشکده علوم سیاسی.
- متقی، ابراهیم و پوستین‌چی، زهره (۱۳۹۰). *الگوها و روندها در سیاست خارجی ایران*. قم: انتشارات مفید.
- محمدی، منوچهر (۱۳۶۶). *اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- محمدی سیرت، حسین (۱۳۹۹/۳/۱۵). چرا انقلاب اسلامی استثناست؟ <https://farsi.khamenei.ir/others-note?id=45790>